

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

הפצת צילומים פוגעניים ברשת האינטרנט על ידי ילדים ובני נוער

”כל המלבין פני חברו ברבים, כאילו שופך דמים”

תלמוד בבלי, בבע מציעא, נ”ח, עמוד ב’

כ”ו טבת, תש”ע

12 ינואר 2010

כתיבה: אתי וייסבלאי

אישור: שרון סופר, ראש צוות

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

מבוא

לצורך דיון הוועדה לזכויות הילד בנושא: "האלימות החדשה: מעשי אלימות בקרב בני הנוער והפצתם באינטרנט" יוצגו במסמך להלן הנושאים הבאים: תופעת האלימות בקרב ילדים ובני נוער ואלימות ברשת האינטרנט בפרט, נתונים על שימוש ילדים ובני נוער במחשב ועל בעלות ושימוש של בני נוער בטלפונים ניידים, סוגיות הנוגעות להתמודדות החקיקה עם התופעה ומדיניות משרד החינוך בנוגע לשימוש בטלפונים ניידים בבתי הספר ולהפצה של תכנים פוגעניים ברשת האינטרנט על ידי תלמידים.

1. תמצית

- האלימות היא תופעה רווחת בין ילדים ובני נוער ולמרות שניכרת ירידה בשנים האחרונות בהיקף האלימות היא מקבלת ביטוי חדש באמצעות האינטרנט. נזקיה של אלימות ברשת האינטרנט – "פגיעה מקוונת", חמורים לא פחות מאלימות פיזית ונגישים. אחת התופעות של פגיעה מקוונת היא הפצת צילומים פוגעניים באמצעות רשת האינטרנט. תופעה זאת נפוצה בשנה האחרונה בבתי ספר בישראל, כמו גם בעולם, והיא מתרחשת בעיקר בקרב ילדים ובני נוער בגיל ההתבגרות המוקדם (כיתות ו' עד ט'). לפי סקר שנערך בשנת 2006, 13% מבני הנוער דיווח כי שלחו הודעה פוגעת, 45% קיבלו מסרים פוגעים בתוכנת מסרים מיידים, 18% הציקו ברשת ו-16% חוו הצקה ברשת.
- החוק בישראל איננו מתייחס לצילום מעשי אלימות והפצתם באינטרנט כחלק מן הדין בנושא אלימות, אלא במסגרת ההגנה על הפרט מפני פגיעה בפרטיותו ובשמו הטוב. בנושא זה עוסקים מספר חוקים וסעיפי חוק ובהם: **חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981, סעיף 24 לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960, סעיף 214 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 ו- חוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965**. אפשרות יישום סעיפים אלה כלפי תכנים שמעלים ילדים ובני נוער לרשת האינטרנט מעלה שאלות מורכבות. לפי נתוני המשטרה מספר התיקים שנפתחו כנגד קטינים בסעיפים אלה עלה בשנים האחרונות, אך עדיין מדובר במקרים בודדים.
- במסגרת חוזר המנכ"ל שפרסם משרד החינוך בספטמבר השנה, "קידום אקלים בטוח והתמודדות עם אירועי אלימות במוסדות חינוך", אסר משרד החינוך להשתמש בטלפונים ניידים בזמן שיעורים ובחינות. צילום באמצעות טלפון נייד בזמן שיעור וכן הפצה של תצלומים פוגעניים נחשבים לעבירת אלימות חמורה שמחייבת דיווח למשטרה ולגורמים נוספים והשעייה של הגורם הפוגע. חוזר המנכ"ל נמצא כרגע בשלבי הטמעה בבתי הספר.

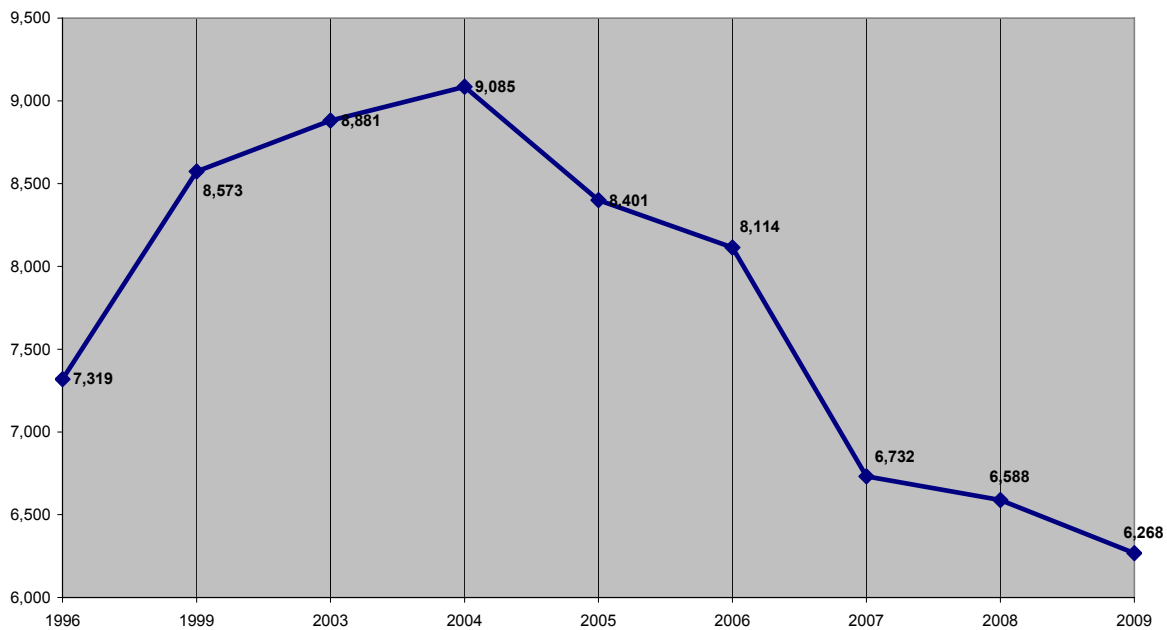

2. רקע - אלימות בני נוער

פגיעה, הצקה, בריונות ואלימות בין ילדים ובני נוער בדרגות שונות הן תופעות רווחות ומוכרות הן במסגרת בית הספר והן מחוץ לו.

לפי נתוני המשטרה בשנת 2009 נפתחו 6,268 תיקי אלימות לבני נוער, 1,983 במסגרת בית הספר. כ-68% מתיקי האלימות הגופנית בשנה זאת היו בגין תקיפה. מבדיקת הנתונים לאורך שנים עולה כי בשנים האחרונות ניכרת ירידה במספר התיקים שנפתחו לבני נוער בגין עבירות אלימות גופנית¹:

תיקי אלימות גופנית שנפתחו לבני נוער 1996-2009

לדברי נציגי המשטרה, בשנים האחרונות המשטרה הציבה את הורדת האלימות כאחד מיעדיה המרכזיים והיא מקיימת פעילות מערכתית רחבה בנושא בכל היבטי המניעה, החקירה, הטיפול ושיקום. פעילות זאת באה לידי ביטוי בירידה בנתוני הפשיעה האלימה בקרב בני נוער.²

משרד החינוך סוקר את נושא האלימות בבתי הספר במסגרת מבחני המיצ"ב הנערכים מדי שנה בכיתות א' עד ח'. לפי נתוני המיצ"ב בשלוש השנים האחרונות חלה ירידה בשיעור התלמידים שנחשפו לאלימות במהלך החודש שלפני ביצוע הסקר מ-15% בשנת הלימודים תשס"ז ל-13% בשנת הלימודים תשס"ט.³

בנוסף נבדק נושא האלימות בבתי ספר במסגרת סקר בינלאומי להתנהגויות בריאות של בני נוער שנערך על-ידי ארגון הבריאות העולמי, בשיתוף עם משרד החינוך. הסקר האחרון נערך בשנת 2006 בקרב

¹ מקורות: פקד שחר יונאי, ק' מחקר מחלקת נוער, מכתב, 11 בינואר, 2010, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "נתונים בנושא אלימות בחברה הישראלית", כתיבה: מריה רבינוביץ, 7 ביולי, 2009, משטרת ישראל, "הפשיעה בישראל – 2005", בקישור: <http://www.police.gov.il/mehozot/agafTichnon/Documents/pshia2005.pdf>, צפיה ב-11 בינואר, 2010. נתוני הפשיעה מתייחסים לתיקי פ"א וט"מ שהופקו לפי העבירה החמורה בתיק.

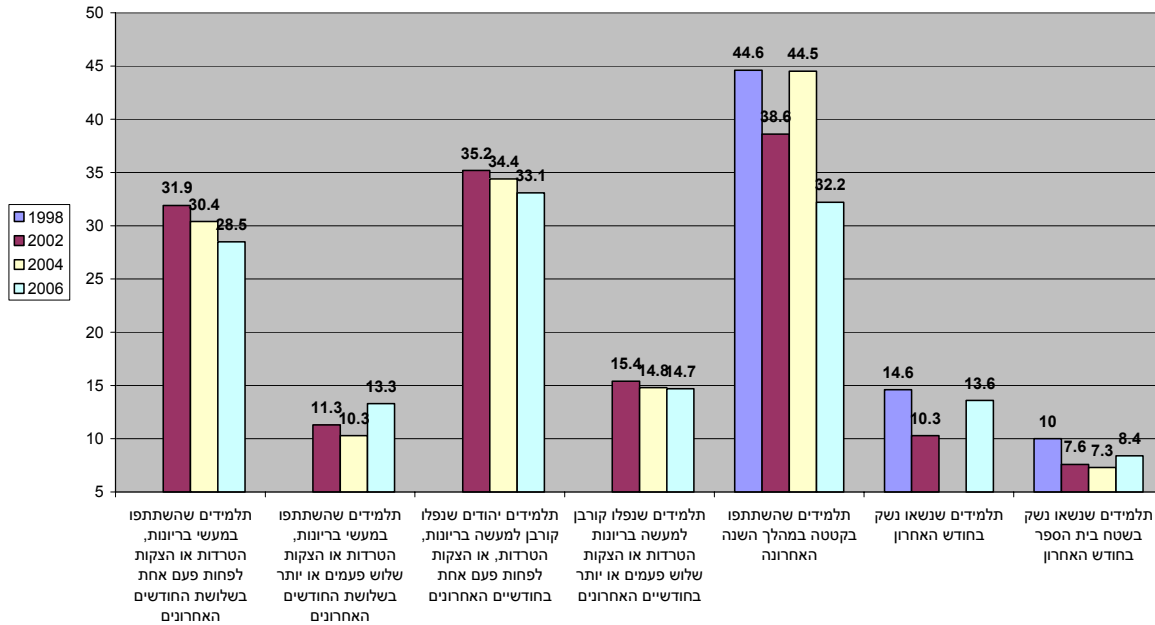
² פקד שחר יונאי, ק' מחקר מחלקת נוער, שיחת טלפון, 12 בינואר, 2010.

³ דוחות המיצ"ב באתר רמ"ה: <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/MivchaneiHameitzavKlali/DochotMaarachtim.htm> כניסה ב-10 בינואר, 2010.

תלמידי כיתות ו', ח' ו-י' והוא מציג נתונים על שיעור התלמידים שהשתתפו באירועי אלימות מסוגים שונים. נתונים אלה מצביעים על יציבות או ירידה בשיעור התלמידים המעורבים באירועים אלימים.⁴

מעורבות תלמידים באירועי אלימות 2006-1998

נתוני הסקר מעידים כי המעורבות של בנים באירועי אלימות גבוהה מזאת של בנות. השכיחות הגבוהה ביותר של מעורבות באירועי אלימות נמצאה בקרב בנים במגזר הערבי. המעורבות הגבוהה ביותר באירועי אלימות נמצאה בכיתה ו' והיא פוחתת בכיתות הגבוהות יותר. 10.5% מתלמידי כיתות ו' דיווחו כי נשאו נשק בשטח בית הספר בשנת 2006, לעומת 9% מתלמידי כיתות ח' ו-6.3% מתלמידי כיתות י'.⁵

2.1 אלימות ברשת האינטרנט – "פגיעה מקוונת"

תופעת האלימות בין בני נוער באה לידי ביטוי בשנים האחרונות גם באינטרנט. "פגיעה מקוונת" – Cyber bullying מוגדרת בפגיעה מכוונת וחוזרת הנגרמת באמצעות כלים דיגיטאליים. כל כלי פרסום, הפצה ושיתוף ברשת האינטרנט, דוגמת דוא"ל, קבוצות דיון, אתרים, יומני רשת ומשחקי רשת, יכול לשמש לצורך פגיעה מקוונת מסוגים שונים ובהם: הטרדה, הפצת שמועות, השפלה, לעג, השמצה, התחזות, הולכת שולל, הפצת מידע אישי, הרחקה, מניעה והחרמה, הפחדה, אימים וסחיטה. צילום דיגיטאלי של תלמידים או מורים בשעת השפלה, בעת שהנפגע נופל קורבן לאלימות או במצבים אינטימיים, הפצת הצילום ופרסומו באמצעים דיגיטאליים היא אחת הצורות החמורות של פגיעה מקוונת. זוהי תופעה שבשנה האחרונה הפכה לנפוצה במיוחד הן בעולם והן בישראל. לדברי גבי עידית אבני, הממונה על התקשוב במחוז חיפה מטעם משרד החינוך, לעיתים קרובות הילדים ובני הנוער המעורבים במקרה רואים בכך מעשה קונדס והוא מבוצע תוך שיתוף פעולה, מרצון או תחת לחץ, של הילד הנפגע. הצילומים מופקים במיוחד לצורך הפצה באינטרנט ובחלקם הם מבוויימים. גם אנשי צוות

⁴ נתונים מתוך תוכנית המחקר הבינלאומי על רווחתם ובריאותם של בני הנוער, ד"ר יוסי הראל פיש, הפקולטה למדעי החברה, אוניברסיטת בר-אילן, נתקבלו ב-11 בינואר, 2010.

⁵ במחקר זה מגדיר נשק כסכין, אולר, מקל (אלה) או אקדח.

בית הספר נופלים לעיתים קורבן למעשים מסוג זה. היא מציינת כי אלימות מקוונת, כמו תופעת האלימות במוסדות חינוך ככלל, נפוצה במיוחד בגיל ההתבגרות המוקדם, אך אירועי אלימות מקוונת מתרחשים גם בבית הספר היסודי ובבתי ספר תיכוניים.⁶

לפי מאמר בנושא מאת ד"ר אברום רותם ועידית אבני, מבחינת הגורמים לפגיעה אין הבדל בין פגיעה המתרחשת במרחב הפיזי לבין פגיעה מקוונת: ילדים ובני נוער שמשתמשים באלימות במצבים מסוימים בעולם הפיזי יעשו כן גם בעולם המקוון. עם זאת, פגיעה מקוונת גורמת לנזקים קשים הרבה יותר מפגיעה פיזית והשלכותיה רחבות ועמוקות יותר, בשל כמה סיבות:

- העדר נוכחות ומגע פיזי בין הפוגע לנפגע מאפשר מרחב נוח לביטוי האלימות שאיננו מוגבל על ידי מנגנוני פיקוח ובקרה חברתיים;
- הרשת מאפשרת אנונימיות ומפחיתה את החשש של הפוגע מפני זיהוי והשלכותיו;
- הנפגע לעיתים כלל אינו מודע לפגיעה ואיננו יכול להימלט מנוקיה;
- מגוון האפשרויות של הפצת המסרים בדרך מקוונת גדול הרבה יותר מאשר במרחב הפיזי;
- האמצעים המקוונים מאפשרים להכניס למעגל הפוגעים והנפגעים משתתפים רבים תוך זמן קצר. ריבוי הצופים ויכולתם להיות אקטיביים מעודד את הפוגע ומגדיל את עוצמת הפגיעה ואת היקפה.
- פגיעה מקוונת לעיתים איננה ניתנת להסרה והיא נשמרת ללא הגבלת זמן;
- הנגישות וקלות המימוש גורמים להתדרדרות מהירה מהתנהגות ללא כוונה לפגוע לאלימות פוגענית;
- לפגיעה המקוונת השלכות חמורות על הנפגע. הקורבן מתקשה להגן על עצמו והוא עלול לחוות מצוקה פסיכולוגית דוגמת תסכול, דיכאון, כעס ופגיעה בהערכה עצמית ושינויי התנהגות כגון התבודדות או תוקפנות. הדחייה החברתית שנחווית בעקבות פגיעה מקוונת בגיל ההתבגרות עלולה להביא לתוצאות שליליות שישפיעו על הנפגע לאורך כל חייו.⁷

בישראל לא נערך עד כה מחקר מקיף בנושא פגיעה מקוונת בין ילדים ובני נוער.

משרד החינוך מפעיל החל משנת הלימודים הנוכחית מערכת דיווחים מקוונת לאירועים חריגים במוסדות חינוך בתחומי התנהגויות הסיכון. המערכת נמצאת כעת בשלבי הרצה ולפי נתונים שנאספו עד כה משני מדגמים פגיעה באמצעות האינטרנט מהווה 4% עד 15% מסך כל אירועי האלימות החמורה בבתי ספר.⁸

לפי סקר שנערך על ידי מכון נטוויזין לחקר האינטרנט בשנת 2006, שיעור גבוה מבין הילדים ובני הנוער היו מעורבים בפגיעה מקוונת כפוגעים או כנפגעים. 13% דיווחו כי שלחו הודעה פוגעת, 45% קיבלו מסר פוגע בתוכנת מסרים מיידיים, 16% בצ'אט ו-6% בדואר אלקטרוני. 18% מבני הנוער דיווחו כי הציקו

⁶ עידית אבני, ממונה מחוזית ליישומי מחשב, מחוז חיפה, משרד החינוך, שיחת טלפון, 12 בינואר, 2010.
⁷ מתוך עידית אבני, וד"ר אברום רותם, "פגיעה מקוונת – Cyberbullying", אוקטובר 2009, באתר מתקוונים לאתיקה: http://ianethics.com/wp-content/uploads/2009/10/cyberBullying_IA_oct_09.pdf, צפייה ב-10 בינואר, 2010.

⁸ עינב לוק, הממונה על מניעת אלימות, שירות פסיכולוגי ייעוצי, משרד החינוך, דואר, 10 בינואר, 2010.

ברשת (11% פעם אחת ו-7% כמה פעמים); 16% חוו הצקה ברשת (10% פעם אחת ו-6% מספר פעמים). 38% מבין המקבלים מסר פוגע ציינו כי החזירו מסר פוגע.⁹

מחקרים שנערכו לאחרונה בקרב תלמידים מעידים כי ילדים ובני-נוער מבליים זמן רב בגלישה באינטרנט. על-פי סקר שערך משרד החינוך בקרב 16,702 תלמידים מכיתות ה', ח' וי"א, ל-95% מהתלמידים יש מחשב מחובר לאינטרנט, כ-45% מתוכם גולשים ברשת 6-12 שעות בשבוע וכ-20% יותר מ-13 שעות בשבוע.¹⁰

לפי נתוני סקר שערך משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה בשנת 2007 לרוב (58.6%) משקי הבית עם ילדים בגיל 12 עד 15 היה לפחות לילד אחד מכשיר טלפון נייד. מספר הילדים בגילאים אלה שהם בעלי טלפון נייד עומד על כ-254 אלף ילדים שהם כ-50% משכבת הגיל. שיעור הבעלות של ילדים על טלפונים ניידים עולה בצורה חדה עם העלייה בגיל הילד וב-71% ממשקי הבית שבהם ילדים בגיל 15, יש לילדים טלפונים ניידים.¹¹ ניתן להניח כי שיעור זה עולה אף יותר בגילאים מאוחרים יותר. כאמור, הנגישות וקלות השימוש הם מרכיב מרכזי בפגיעה המקוונת. השיעור הגבוה של ילדים ובני נוער בעלי טלפונים ניידים עם מצלמה דיגיטאלית וחיבור לרשת האינטרנט משפיע על השימוש באמצעים אלה לצורך פגיעה מקוונת.

3. ההסדר החוקי – צילום והפצה של תמונות ברשת האינטרנט

החוק בישראל איננו מתייחס לצילום מעשי אלימות והפצתם באינטרנט כחלק מן הדין בנושא אלימות, אלא במסגרת ההגנה על הפרט מפני פגיעה בפרטיותו ובשמו הטוב. חוקים וסעיפי חוק אלה מגבילים הפצת תצלומים בציבור וחלקם מתייחסים באופן ספציפי לקטינים.

- **חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981** קובע כי "לא יפגע אדם בפרטיות של זולתו ללא הסכמתו". סעיפים 2 (3), (4) ו-(10) לחוק מגדירים פגיעה בפרטיות, בין השאר, כ"צילום אדם כשהוא ברשות היחיד, "פרסום תצלומו של אדם ברבים בנסיבות שבהן עלול הפרסום להשפילו או לבזותו" ו-"פרסומו או מסירתו של דבר שהושג בדרך פגיעה בפרטיות". סעיף 5 לחוק קובע כי "הפוגע במזיד בפרטיות זולתו" באחת מן הדרכים שצויינו לעיל דינו מאסר של חמש שנים. כן נקבע כי פגיעה בפרטיות היא עוולה אזרחית. בית המשפט רשאי לחייב אדם שהורשע בעבירה לפי חוק זה פיצוי של עד 50,000 ₪ ללא הוכחת נזק ועד 100,000 ₪ במקרה שהוכח כי לשון הרע פורסמה בכוונה לפגוע. היכולת להעמיד לדין אדם בשל פגיעה בפרטיות תלויה בכמה שאלות ובהן: האם פרסום התצלום בוצע ללא הסכמתו של המצולם? כיצד מוגדרת רשות היחיד והאם התצלום נעשה ברשות היחיד? האם הפרסום נעשה במזיד מתוך כוונה להשפיל ולבזות ועוד.
- **סעיף 24 לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960** אוסר לפרסם שמו של קטין או כל דבר אחר העשוי להביא לידי זיהויו כאשר נעברה בקטין עבירת מין, עבירת אלימות או עבירה של התעללות. כן נאסר לפרסם תמונת עירום של קטין שמלאו לו חמש שנים והפרסום עלול להביא לזיהויו. דינו של העובר על האיסור הקבוע בחוק שנת מאסר. במקרה זה נשאלת השאלה האם נעברה בקטין עבירה פלילית והאם ובאיזה אופן הפרסום עלול לזהותו.

⁹ פרופ' דפנה למיש, ד"ר רבקה ריבק, "ילדים ישראלים גולשים", באתר מכון נטוויז'ן לחקר האינטרנט, אוניברסיטת תל-אביב, <http://www.niis.tau.ac.il/page.aspx?pid=179&cid=0&menu=27>, צפייה ב-11 בינואר, 2010.

¹⁰ משרד החינוך, "היום הלאומי לאינטרנט בטוח – תשס"ט: 17 בפברואר 2009", הודעה לתקשורת, 15 בפברואר 2009.

¹¹ משרד התמ"ת, מינהל מחקר וכלכלה, "צרכנות ילדים: השימוש בטלפון נייד בקרב ילדים ונוער (גילאי 12-15)", כתיבה: רוני בר-צורי, דצמבר, 2008.

● **סעיף 214 לחוק העונשין, התשל"ז-1977** קובע עונש של שלוש שנות מאסר על פרסום תועבה. על פרסום תועבה ובו דמותו של קטין נקבע עונש של חמש שנות מאסר. שימוש בגופו של קטין לעשיית פרסום תועבה דינו מאסר שבע שנים. כן נאסר על החזקת פרסום תועבה ובו דמותו של קטין. בהגדרת המושג פרסום נכללת גם הפצה באמצעות מחשב בדרך הזמינה לציבור. ההחלטה מהו "פרסום תועבה" נתונה בידי של בית המשפט שכלל נוטה לעשות שימוש מועט במונח זה.¹²

● **חוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965** מגדיר לשון הרע, בין השאר, כדבר שפרסומו עלול להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשותו מטרה לשנאה, לבוז או ללעג מצדם. פרסום, לענין לשון הרע, הוא כל פרסום, בין בעל-פה ובין בכתב ובדפוס, שהיה מיועד לאדם זולת הנפגע והגיע לידי אותו אדם או לאדם אחר זולת הנפגע. סעיף שש לחוק קובע כי המפרסם לשון הרע בכוונה לפגוע לשני בני אדם או יותר זולת הנפגע דינו מאסר שנה אחת. כן נקבע כי פרסום לשון הרע הוא עוולה אזרחית. בית המשפט רשאי לחייב אדם שהורשע בעבירה לפי חוק זה פיצוי של עד 50,000 ₪ ללא הוכחת נזק ועד 100,000 ₪ במקרה שהוכח כי לשון הרע פורסמה בכוונה לפגוע.

לדברי עו"ד דן אור חוף, יועץ משפטי לאיגוד האינטרנט הישראלי, השימוש בסעיפי חוק אלה מעורר מספר סוגיות חוקיות ובהן:

● סוגיית אחריותו של אתר האינטרנט שבמסגרתו פורסמו התצלומים – סינון של תוכן הגולשים לפני שעולה לאתר עלול לפגוע פגיעה בלתי מידתית בחופש הביטוי ולעיתים קרובות איננו ישים מכיוון שבאתרים מסויימים מוצבת כמות גדולה של תוכן. מרבית האתרים המאפשרים הצגה של תוכן גולשים מציבים באתר מנגנון לזיהוי תוכן פוגעני מסוגים שונים (פגיעה בפרטיות, הפרת זכויות יוצרים, הפרת צווי בתי משפט ועוד) על ידי גולשים. כאשר אתרים אלו מקבלים הודעה על תוכן פוגעני הם פועלים להסיר תוכן זה. הסדר מסוג זה, המכונה "הודעה והסרה" קיים בארץ מכוח פסיקה של בתי משפט אך לא מכוח חוק;

● חוק הגנת הפרטיות וחוק איסור לשון הרע אינם מבחינים בין קטין לבין בגיר – האחריות המוטלת על קטין בהקשר זה זהה לזאת המוטלת על בגיר וייתכן כי קטין ייתבע בתביעה אזרחית בגין הפרת החוק להגנת הפרטיות או לשון הרע. יש לשאול האם הסדר זה מתאים להתקדמות הטכנולוגית המאפשרת כיום לקטין לעבור על הוראות חוקים אלה בקלות אף ללא ידיעה והבנה שלמה של חומרת המעשה.

● חשיפת פרטי גולשים על מנת לזהות את הפוגע ולאכוף את החוק – בפסיקה לא נקבעה דעה אחידה בנושא זה. עם המעבר לשימוש במחשבים ניידים ובאמצעים טכנולוגיים ניידים אחרים במסגרת רשתות אלחוטיות היכולות לאתר פרטי גולשים הולכת ופוחתת.¹³

בכנסת ה-17 נעשה ניסיון להסדיר את נושא אחריות הספקים במסגרת הצעת חוק מסחר אלקטרוני, התשס"ח-2008 שעברה בקריאה ראשונה במליאה והועברה לועדת מדע וטכנולוגיה בכנסת לצורך הכנה לקריאה שניה ושלישית. הצעת החוק כוללת מנגנון "הודעה והסרה", המחייב את ספק השירות להודיע למפרסם ההודעה, עם קבלת תלונה עליה, על כוונתו להסיר אותה מן האתר תוך שלושה ימי עסקים –

¹² להרחבה ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, " הגנה על קטינים מפני תכנים מזיקים באינטרנט", כתיבה: אתי וייסבלאי, 3 באוקטובר 2006. בקישור: www.knesset.gov.il/MMM/data/docs/m01581.doc.

¹³ עו"ד דן אור חוף, ראש קבוצת IT, אינטרנט וזכויות יוצרים, משרד עו"ד פרל, כהן, צדק, לצר, שיחת טלפון, 12 בינואר, 2010.

אלא אם הודיע המפרסם על כוונתו להתדיין עם המתלונן בנושא בבית-המשפט.¹⁴ הממשלה לא ביקשה להחיל על הצעת החוק דין רציפות בכנסת ה-18.¹⁵

מנהל מחלקת ייעוץ חקיקה במשרד המשפטים, ד"ר פרץ סגל, ציין כי המשרד לא קיים דיון ספציפי בנושא תכנים פוגעניים המוצבים ברשת האינטרנט על ידי קטינים. לדבריו, הנושא מורכב וראוי לטיפול מערכתי בידי צוות מומחים לנושא.¹⁶

3.1. טיפול המשטרה במקרים של צילום מעשי אלימות והפצתם באמצעות האינטרנט¹⁷

המשטרה מטפלת במקרים שבהם נודע לה על ידי גורם כלשהו כי יש חשש לעבירה על החוק או כאשר היא מקבלת תלונה בגין אירוע שבו התבצעה עבירה. לא ננקטת פעילות יזומה לצורך טיפול במקרים שבהם הופץ צילום של מעשי אלימות באינטרנט.

לדברי נציגי המשטרה, בני הנוער אינם מודעים לכך שהפצת תמונות פוגעות של בני נוער ברשת האינטרנט ובכלל זה תמונות של מעשי אלימות עשויה להיות עבירה פלילית חמורה והם מתייחסים למעשים אלה כמעשה קונדס. המשטרה מקיימת פעילות הסברה בנושא זה במסגרת הרצאותיה השוטפות בפני בני נוער וכן במסגרת יום האינטרנט הבינלאומי.

להלן נתוני המשטרה בנושא תיקי נוער שנפתחו בגין עבירות על חוק הגנת הפרטיות וחוק הנוער (טיפול והשגחה):

2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	
8	7	12	6	4	0	0	0	חוק הגנת הפרטיות
0	1	1	0	1	1	0	0	חוק הנוער (טיפול והשגחה)

מן הנתונים עולה כי בשנים האחרונות ישנה עלייה במספר המקרים שבהם חוקרת המשטרה עבירות של בני נוער על חוק הגנת הפרטיות, אך עדיין מספר התיקים המטופלים קטן מאוד.

4. מדיניות משרד החינוך

בספטמבר 2009 פרסם משרד החינוך חוזר מנכ"ל חדש בנושא האלימות: "קידום אקלים בטוח והתמודדות עם אירועי אלימות במוסדות חינוך".¹⁸ חלקו הראשון של החוזר מציג דגם לפיו מחוייבים בתי הספר לגבש תקנון בית ספרי. בין השאר נכללות בתקנון הוראות בדבר שימוש בטכנולוגיה אישית (טלפונים ניידים, מצלמות, אייפודים וכד') בזמן שיעור. לפי ההוראות:

- כל שימוש בטכנולוגיה אישית בכלל ובטלפון נייד בפרט במהלך השיעור ובזמן בחינות אסור בהחלט. יש להשאיר את המכשיר בתיק כשהוא במצב סגור וכבוי. אין להציבו בשום מקרה על השולחן בכיתה. השימוש במכשיר במהלך פעילות מחוץ לבית הספר ייעשה בהתאם להוראות הצוות.

¹⁴ להרחבה בנושא ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "תוכן גולשים ואחריות מנהלי אתרי אינטרנט", כתיבה: רועי גולדשמידט, 11 במאי, 2008. בקישור: <http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02219.pdf>.

¹⁵ עו"ד נירה למעאי, יועצת משפטית לוועדת המדע והטכנולוגיה של הכנסת, דוא"ל, 12 בינואר 2010.

¹⁶ ד"ר פרץ סגל, מנהל תחום ייעוץ חקיקה, משרד המשפטים, שיחת טלפון, 12 בינואר, 2010.

¹⁷ פקד שחר יונאי, ק' מחקר מחלקת נוער, מכתב, 10 בינואר, 2010.

¹⁸ באתר משרד החינוך: <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Applications/Mankal/EtsMedorim/2/2-1/HoraotKeva/K-2010-1a-2-1-12.htm>, צפיה ב-11 בינואר, 2010.

- צילום בזמן שיעור באמצעות הטלפון הנייד אסור בהחלט. צילום במהלך פעילות מחוץ לבית הספר ייעשה בהתאם להוראות הצוות ובתנאי שלא יפגע בכבודו של המצולם ובצנעת הפרט שלו.

חוזר המנכ"ל ממליץ שלא להביא טלפונים ניידים לבית הספר כלל, ומאפשר לבית הספר לאסור הבאת מכשירים ניידים לבית הספר או לקבוע הוראות אחרות בהתאם למדיניות זאת. לפי הנטען בחוזר בנוסף לסכנה הבריאותית בשל הקרינה מהמכשירים הם משמשים יעד לגנבות ומעלים באופן עקיף את האלימות בבית הספר. במקרה של הפרת הוראות אלה יוזמן התלמיד לשיחת ברור והמכשיר יופקד במקום בטוח ויוחזר לתלמיד בסוף יום הלימודים. אם תלמיד מפר את ההוראות באופן חוזר הוא עשוי להיענש באופן הנהוג בבית הספר.

חלקו השני של החוזר עוסק בטיפול בית הספר באירועי אלימות. החוזר מגדיר שימוש בטלפון נייד לצילום בזמן שיעור, צילום ללא ידיעתו של המצולם, שימוש לרעה בתצלומים של תלמידים או מורים שנעשו בשטח בית הספר ונוכחות באירוע אלימות חמור תוך כדי עידוד והתלהמות כמעשה אלימות חמור שיש עליו חובת דיווח לפקיד סעד ו/או למשטרה, פיקוח משרד החינוך והרשות המקומית. במקרה של מעשה אלימות מסוג זה בית הספר מחוייב לפעול להפסקת הפגיעה ולכנס ועדה פנים בית-ספרית על מנת לקבוע את דרכי הטיפול באירוע. תלמידים בבית הספר היסודי יושעו ליום או יומיים ותלמידי בתי ספר על יסודיים יושעו לשלושה עד חמישה ימים. התלמיד יקבל בתעודה את הציון הנמוך ביותר בסעיף ההתנהגות ויוטלו עליו חובות פיקוח, השגחה וטיפול בהתאם להחלטת צוות בית הספר.

לדברי גב' חנה שדמי, מנהלת השירות הפסיכולוגי ייעוצי במשרד החינוך חוזר המנכ"ל נמצא כיום בשלבי הטמעה. מדריכים מטעם האגף פועלים כיום ב-1,300 בתי ספר לצורך הדרכה בעניין חוזר המנכ"ל ובמהלך השנה הקרובה הם יגיעו לכל בתי הספר שבהם קיימת בעיית אלימות. כן מפתח שפ"י מערכי שיעור בעניין "פגיעה מקוונת" שישמשו את המורים במסגרת התכנית ל"כישורי חיים". המורים יוכלו לבחור אם ברצונם להעביר מערכי שיעור אלה בכיתות.¹⁹

לדברי גב' עידית אבני, הממונה על התקשוב במחוז חיפה, משרד החינוך עוסק הן במניעת אירועי פגיעה מקוונת והן בטיפול במקרים שבהם פגיעה מסוג זה מתרחשת. בכל הנוגע למניעה, קיימת בעייה חריפה של מודעות הבוגרים, בהם אנשי צוות חינוכי, הורים ומבוגרים אחרים, לפעילות התלמידים ברשת ולתופעות הקיימות בה המתחדשות ומשתנות עם ההתקדמות הטכנולוגית המואצת. המשרד פועל במסגרת קורסי הכשרה וימי עיון למורים ולמנהלים על מנת לשפר את המודעות ולהעניק לאנשי הצוות החינוכי כלים להבנה ולהתמודדות עם תופעות אלה. כן ננקטת פעילות הסברה בקרב תלמידים במסגרת החינוך לגלישה בטוחה ברשת האינטרנט. בכל הנוגע לטיפול בפגיעה, מחוייב בית הספר בשלב ראשון להפסיק את הפגיעה, שמשמעותה במקרה זה להסיר את התוכן הפוגעני מאתר האינטרנט ולהפסיק את הפצתו. זאת תוך כדי תיעוד הפגיעה על מנת שאפשר יהיה לטפל בה. לפי חוזר המנכ"ל על בית הספר לדווח למשטרה בכל מקרה של הפצת צילומים פוגעניים של תלמידים או מורים. כן נערך ברור של המקרה, כאשר במרבית המקרים מצליח בית הספר לזהות את המעורבים בו על אף האנונימיות שמעניק האינטרנט. על הוועדה הבית ספרית המוקמת לצורך טיפול באירוע להחליט על אופן הטיפול בו ועל הצעדים השונים שיינקטו כנגד המעורבים באירוע ברמות שונות ובהם התלמידים הפוגעים, מי שצילם, מי שצפה באירוע בעת התרחשותו, מי שהעלה את הצילום לרשת, מי שהפיץ אותו ומי שצפה בו, החל מהשעיה ועד לאמצעים חינוכיים מגוונים.²⁰

¹⁹ חנה שדמי, השירות הפסיכולוגי ייעוצי, משרד החינוך, שיחת טלפון, 7 בינואר, 2010.

²⁰ עידית אבני, ממונה מחוזית ליישומי מחשב, מחוז חיפה, משרד החינוך, שיחת טלפון, 12 בינואר, 2010.

